

ספר

הלכה ברורה

אוצר פסקי הלכות על פי סדר השלחן ערוך

בתוספת

שער הציון

ובו ציוני מקורות בהלכה

מדברי רבותינו חכמי התלמוד

ועד רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים

בירור הלכה

ובו בירורי הלכות ומשא ומתן

בהלכה והערות והארות

בענינים הצריכים עיון ובירור

חלק כא

כולל: מבוא להלכות מוקצה בשבת, דיני מבטל כלי מהיכנו, דיני הפקעת מוקצה מחמת גופו מערב שבת ומפתח כללי לדברים האסורים במלמול בשבת.

סדרתי וכתבתי בחסד ה' עלי

דוד יוסף

בן לאאמו"ר מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

ונלוה אליו בסופו

שו"ת אוצרות יוסף

ובו שאלות ותשובות בהלכה בענינים אקטואליים

הוצאת מכון "יחזקאל דעת", ירושלים תשפ"ה

מפתח למבוא להלכות מוקצה*

א. הגדרת איסור מוקצה. ב	יח. מוקצה מחמת מיאוס. קמט
ב. אימתי גזרו על המוקצה. ב	יט. בסיס לדבר האסור. קנב
ג. מעמי איסור מוקצה. ו	כ. מוקצה של "נולד". קעה
ד. אכילת מוקצה ושימוש במוקצה. יג	כא. איסור טלטול מחמת גזירת חכמים שמא יעבור על איסור מן התורה. קפד
ה. נגיעה במוקצה. יט	כב. איסור מבטל כלי מהיכנו. קצב
ו. הנאה ממוקצה, והליכה ושיבה על מוקצה. כד	כג. מוקצה במחומר. קצד
ז. מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון בדיני מוקצה. ז	כד. מוקצה בדבר השייך לגוי. רא
ח. "מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא". לו	כה. שכח וטלטל מוקצה, אם צריך להשליכו מידו. רג
ט. "גמרו בידי אדם" ו"גמרו בידי שמים". מט	כו. אימתי התירו טלטול מוקצה. רד
י. מוקצה לחצי שבת. נח	כז. טלטול מן הצד וטלטול בגופו. ריא
יא. מוקצה למקצת בני אדם. סז	כח. אם איסור מוקצה חמור או קל משאר איסורי חכמים, ואם אומרים בו "ספק דרבנן לקולא". ריט
יב. מוקצה מחמת איסור. עט	כט. מוקצה ביום טוב. רכו
יג. מוקצה מחמת גופו. פה	ל. אמירה לגוי לטלטל מוקצה. רל
יד. כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיות. צ	לא. ביטול מוקצה מחמת גופו מערב שבת. רלג
יז. מוקצה מחמת חסרון כים. קיז	לב — לג. מוקצה בטעות. רלד
יז. מוקצה מחמת מצוה. קלז	לד. "כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל". רמא
יז. מוקצה מחמת חסרון הכנה. קמז	

(*) מפתח מפורט של פרטי ההלכות, עם קיצור ההלכות — בסוף הספר.

מפתח לדיני מבטל כלי מהיכנו

- א.** יסוד ומקור איסור מבטל כלי מהיכנו.
רמט.....
- ב.** מבטל כלי מהיכנו מטלטל או משימוש?
רנו.....
- ג.** ביטול כלי מהיכנו כשאין הכלי נעשה מוקצה.
רנט.....
- ד.** ספק ביטול כלי מהיכנו.
רסד.....
- ה.** גרמא בביטול כלי מהיכנו.
רסו.....
- ו.** ביטול פעולה אסורה של ביטול כלי מהיכנו.
רער.....
- ז.** עשיית כלי שמלאכתו להיתר לכלי שמלאכתו לאיסור.
רעא.....
- ח.** עשיית כלי שמלאכתו לאיסור למוקצה גמור.
עדר.....
- ט.** איסור נתינת כלי כדי לקבל לתוכו דבר המוקצה.
עדר.....
- י.** נתינת כלי לקבלת מי המזגן.
רעז.....
- יא.** פעולת ביטול כלי מהיכנו מערב שבת.
רפג.....
- יב.** ביטול כלי מהיכנו שלא ע"י נתינת מוקצה לתוכו.
רפד.....
- יג.** שימוש בכלי שעדיין לא נתבטל מהיכנו.
רפו.....
- יד.** נתינת מוקצה בכלי באופן שאינו מתבטל משימוש.
רפח.....
- טו.** נטילת ידים שחרית ומים אחרונים אל תוך כלי.
רצ.....
- מז.** מבטל כלי מהיכנו בדברי מאכל.
רצב.....
- יז.** הנחת פסולת בתוך פה אשפה.
רצד.....
- יח.** שימוש בכלים העשויים לשימוש חדר פעמי.
רצו.....
- יט.** מבטל מהיכנו דבר המחובר לקרקע או שאינו כלי.
שא.....
- כ.** מבטל כלי שאין דעתו להשתמש בו או כלי מוקצה.
שב.....
- כא.** מבטל כלי מהיכנו כשמותר לזה ואסור לזה.
שב.....
- כב.** מבטל כלי מהיכנו בחלק מהכלי.
דש.....
- כג.** מבטל כלי מהיכנו ביום טוב.
דש.....
- כד.** ביטול כלי מהיכנו לצורך מצוה או למניעת איסור.
שה.....
- כה.** ביטול כלי מהיכנו מפני טינוף הבית.
שח.....
- כו.** ביטול כלי מהיכנו למניעת צער בעלי חיים.
שח.....
- כז.** מבטל כלי מהיכנו למקצת שבת.
שיב.....
- כח.** טלטול כלי שנתבטל מהיכנו והסירו המוקצה מתוכו בשבת.
שבח.....
- כט.** הנחת פירות טבל בתוך כלי.
של.....
- ל.** ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה.
שלב.....
- לא.** נתינת פסולת אל תוך קערה או צלחת.
שלה.....

מבוא להלכות מוקצה

הקדמה: הנה הלכות טלטול מוקצה בשבת הם מההלכות החמורות, הקשות והמסובכות ביותר שבהלכות שבת, וכמעט בכל דבר וענין שאנו דנים בו אם הוא מותר או אסור בשבת יש לדון בזה גם לענין אם יש בטלטולו משום מוקצה, ובתלמוד נמצאות הסוגיות בעניני מוקצה בכמה מקומות, (כגון שבת פרק ג' ופרק ד' ופרק יז ופרק יח ופרק כד ועוד, וכן במסכת ביצה ובמסכת עירובין). וכן בטור ושלחן ערוך נמצאות הלכות מוקצה בשבת בכמה מקומות, (כגון סימן רנט וסימן רסה וסימן רסו וסימן רעז וסימן רעט וסימנים שח—שיב), וזאת מלבד הלכות מוקצה ביום טוב הנמצאות בכמה מקומות, וכן בעוד הרבה מהלכות שבת והלכות יום טוב.

בנוסף על כך, ישנם כללים רבים שנדונו בסוגיות הש"ס ובדברי רבותינו הפוסקים, ויש בכללים אלו פרטים רבים הטעונים בירור, ומחלוקות הפוסקים הטעונות בירור, כגון "מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא", ו"מוקצה לחצי שבת" ו"גמרו בידי אדם", וגדרי "טלטול מן הצד" ו"טלטול בגופו", ואימתי לא גזרו חכמים והתירו לגמרי טלטול מוקצה, ועוד כללים. וגם האריכו רבותינו הפוסקים לדון במחלוקות רבי יהודה ורבי שמעון בעצם הדין בכמה מסוגי המוקצה, המבוארות בש"ס במקומות רבים.

ומלבד זאת הלימוד היטב את סוגיות הש"ס ובדברי רבותינו הראשונים יראה נכוחה שישנם עשרה סוגי מוקצה, כפי שנביא בס"ד להלן, ובכל אחד מהם ישנם כללים והלכות השייכים לאותו סוג מוקצה דוקא, ואינם שייכים לשאר סוגי מוקצה, ולא ראי זה כראי זה, וגם פעמים רבות שיש לדון על חפץ מסוים תחלה אם הוא מוקצה, ואם אכן כך לאיזה סוג של מוקצה הוא שייך וכו', ועל ידי כך אפשר להגיע לפרטי מסקנת ההלכה בטלטול חפץ זה. והרוצה ללמוד הלכות מוקצה בהיקף ובעיון כראוי בודאי שצריך לעמוד ימים ושנים כדי להקיף את הנושאים השייכים לזה ולדעת את הדרך אשר ילך בה.

ומחמת כל הנ"ל, כדי להקל על הרוצים ללמוד הלכות מוקצה בעיון כראוי, נתתי אל לבי לערוך מבוא גדול ומקיף לכל כללי המוקצה, ולכל יסודות כל אחד מעשרת סוגי המוקצה. ואמנם כל המבואר במבוא זה אינו אלא אפס קצהו של הלכות מוקצה, והרוצה ללמוד היטב הלכות מוקצה לכלליהם ופרטיהם הדבר ברור שחייב ללמוד את כל פרטי הדינים המבוארים בשלחן ערוך ובאחרונים, אולם בודאי שכל לומד הרוצה להתחיל ללמוד ולהכנס לסוגיות טלטול מוקצה ולהבין את יסודותיהם, ימצא עזר רב במבוא זה, ולימוד מבוא זה יקל על הבאים ללמוד הלכות אלו, ובטוחני שיהיה מבוא זה לתועלת כל הלומדים והמעיינים, ואף לתלמידי החכמים שביניהם, ומי שיקדים וילמד מבוא זה קודם שילמד הלכות מוקצה, יוכל בעזרה"י לאחר מכן להכנס וללמוד הלכות מוקצה לכלליהם ופרטיהם כראוי.

הגדרת איסור מוקצה

א. כל חפץ שדרך בני אדם להקצות אותו מדעתם מלהשתמש בו, ואינו עומד לשימוש בשבת וביום טוב מחמת סיבה כל שהיא, נחשב למוקצה, ואסרוהו חכמים באכילה ובשימוש ובטלטול (ה).

והיינו כשאותו חפץ הוא מאותם הדברים שיבוארו להלן שקבעו חכמים ששייך בהם איסור מוקצה מחמת סיבה כל שהיא, אבל חפץ או מאכל הראויים לשימוש אצל כל אדם, אלא שבעליו החליט בדעתו שלא להשתמש בו בשבת מחמת סיבה פרטית, וכגון בגד שהחליט בדעתו שלא ללבושו בשבת, או מאכל שהחליט בדעתו שלא לאוכלו בשבת, אינם נעשים למוקצה מחמת כן, ורשאי להשתמש בהם ולטלטלם בשבת (ו).

אימתי גזרו על המוקצה

ב. במסכת שבת (דף קכג:) אמרו, שבימי נחמיה בן חכליה היו פרוצים בחילול שבת, וכמו שנאמר בנחמיה (פרק יג טו—טז) "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערימות וכו', וכדי לגדור גדר גזרו על דורם שלא לטלטל כלים כלל, חוץ משלשה כלים שהם תדירים בשימוש, ולאחר מכן כשראו שחזרו להזהר קצת באיסורי שבת התירו, וחזרו והתירו, וחזרו ושהחזרו, [והיינו שאחר שראו שהעם נוהרים

- שער הציון -

(א) עיין להרמז"ם בפירוש המשניות (צ"ה פרק א' משנה א') שכתב, ומוקצה הוא הדבר שהפרישו מאכילה ונמכין עליו שלא לאוכלו. וכן בפירוש המשניות (שבת פרק ג' משנה ו'), לענין שמן הנוטף מן הנר, שכבר הקצה אותו להדלקה ועשה אותו מוקצה. ובשו"ת ספר הישר לרבינו תם (סימן ז' אות ז') כתב, דלשון מוקצה מוכיח דמוקצה מנכיה. (וע"ש באורך בחילוק סוגי המוקצה). ובשו"ת יצ"ו וזעזו חלק א' (סימן ט) כתב לצד לשון "מוקצה", על פי מה שאמרו בתורת כהנים (ויקרא דיבורא דנדבה פרשתא ז' יא), "מן האלון להוציא את המוקצה, פירוש, צהמה שהוקצתה לעבודה זרה. וע"ש עוד מה שכתב לצד צה. ועיין עוד על לשון מוקצה, בפסקי ריא"ו (שבת פרק יז הלכה א' אות ד') ונחפארת ישראל (כלכלת שבת ריש כללי מוקצה

ובשו"ת מלמד להועיל חלק ג' (סימן נג). (ב) כן כתב בשו"ת מנחת שלמה חלק ז' (סימן לא אות ז' צ"ה והיה נראה) ובשלחן שלמה (בגדרי מוקצה שצחלת סימן שח, ובסימן שי ס"ק יג אות ז'). וע"ש שהביא ראיות לזה. ועיין בקובץ שיעורים (צ"ה כו: אות סג) שכתב להוכיח מדברי התוספות (צ"ה ל. ד"ה התם) דאיסור מוקצה לאו היינו מחמת שלא היה מוכן לשימוש מערב שבת, אלא היינו באופן שהסית דעתו ממנו בפועל והקצה אותו מדעתו. [ומכל מקום פשוט דהיינו דוקא בדברים ששייך צהם איסור מוקצה של אחד מסוגי המוקצה, וכנ"ל]. ועיין צמה שכתב צה בשו"ת שערי ציון (סימן ט') ובספר אבן ישראל (פרק א' מהלכות יוס טז הלכה יח) ובספר אשר לשלמה (צ"ה כו: ד"ה והאמר, וכו: ד"ה צעלי חיים שמתו).

קצת באיסורי שבת, התירו להם כמה דברים שגזרו עליהם מתחלה, ולאחר מכן כשראו שנוהרים יותר באיסורי שבת, חזרו והתירו עוד דברים שגזרו עליהם מתחלה, ולאחר מכן כשראו שנוהרים עוד יותר באיסורי שבת, חזרו והתירו עוד דברים], ונחלקו בגמרא באילו דברים התירו וחזרו והתירו, ולדעת אב"י בגמרא שם, מתחלה התירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו, ואחר כך חזרו והתירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך מקומו, ולאחר מכן התירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולא לצורך מקומו, ולאחר מכן התירו לטלטל גם כלי גדול שניטל בשתי ידיים. ולדעת רבא, מתחלה התירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, ולאחר מכן התירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר אף מחמה לצל, ולאחר מכן התירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או לצורך מקומו, אבל לא מחמה לצל, ולאחר מכן התירו לטלטל גם כלי גדול שניטל על ידי שני בני אדם.

ולחלכה נפסק, שכלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אף מחמה לצל, וכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, אבל לא מחמה לצל. ויבואר עוד באורך להלן (סעיף יד) בהגדרות כלי שמלאכתו להיתר וכלי שמלאכתו לאיסור.

ובלי שמלאכתו לאיסור היינו כגון כלי שהוא מיוחד לשימוש במלאכת איסור, ורגילים להשתמש בו לדברים האסורים בשבת, אף שאפשר להשתמש בו גם לדברים המותרים, וכלי שמלאכתו להיתר היינו כגון כלי שהוא מיוחד לשימוש בדברים המותרים בשבת, וכמו שיבואר להלן (סעיף יד).

וצורך גופו היינו שצריך לגופו של הכלי כדי להשתמש בו למלאכת היתר, וצורך מקומו היינו שצריך להשתמש במקום שבו מונח הכלי המוקצה בשימוש המותר בשבת. וטלטול מחמה לצל היינו כשאינו צריך לגוף הכלי להשתמש בו, וכן אינו צריך להשתמש במקום שבו מונח הכלי, ורוצה לטלטלו ולהעבירו למקום אחר מחמת שחם עליו שלא יתקלקל, או שירא פן יגנב או ישבר במקום שמונח בו.

ובמה מרבתינו הפוסקים העירו, שהרי מצינו כבר בימי שלמה המלך שנאסר לטלטל מוקצה מחמת גופו, וכמו שאמרו במסכת שבת (דף קז:), שדור המלך נפטר בשבת, ושלח שלמה המלך לשאול לחכמים אם מותר לטלטלו מאחר שהיה מוטל בחמה, והשיבו לו שיטלטלו על ידי כך שיניח עליו כבר או תינוק. ומבואר שהיא תקנה קדומה הרבה לפני זמנו של נחמיה בן חכליה.

ויש שכתבו לבאר, שאכן שתי גזירות נפרדות היו, ואמנם כבר בדורות הקדמונים אסרו לטלטל דברים שהם "מוקצה מחמת גופו", שאינם ראויים לשימוש כלל, כגון אבנים, ואסרו אותם חכמים מהמעמים שיבוארו להלן, אבל עדיין לא גזרו על הכלים, שהרי הכלים ראויים לשימוש מצד עצמם, ואפילו כלי שמלאכתו לאיסור, דהיינו שהוא מיוחד לשימוש במלאכת איסור ורגילים להשתמש בו לדברים האסורים בשבת, מכל מקום אינו

אסור מצד עצמו, שהרי אפשר להשתמש בו גם לדברים המותרים, ואין עליו שם "מוקצה", וכל שכן כלי שמלאכתו להיתר שהוא כלי שרגילים להשתמש בו לדברים המותרים בשבת. ואף על פי כן בזמן נחמיה בן חכליה ראו חכמים צורך לגדור גדר ולגזור איסור על טלטול הכלים. ויש שביארו ענין זה באופנים אחרים. והאריכו רבותינו הפוסקים והמפרשים בביאור הסוגיות, ובענין מאימתי גזרו על סוגי המוקצה השונים א.

• בירור הלכה •

• שער הציון •

א [עיין בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן שח סעיף יז) שכתב לבאר, שהמוקצה שהיה נהוג כבר בזמן שלמה המלך, היינו דוקא כגון דבר שאינו כלי ואינו ראוי לשימוש כגון צרורות ואבנים, ומה שגזרו על המוקצה בימי נחמיה בן חכליה היינו על הכלים, אבל לא גזרו בימי נחמיה על דברי מאכל ועל הספרים, והרי הם

עכשיו כמו שקודם הגזירה, ומותר לטלטלם בשבת אפילו שלא לצורך כלל. וכן כתב הר"ן בהלכות (שבת פרק יז דף מח ע"א), דדוקא כלים נאסרו בזמן נחמיה בן חכליה, ולכן גם כשחזרו והתירו כלי שמלאכתו להיתר, לא התירו אלא לצורך, אבל אוכלין וכתבי הקודש לא נאסרו בזמן נחמיה בן חכליה, ויש להקל לטלטלם אף שלא לצורך כלל. וכן פסק בשלחן ערוך (סימן שח סעיף ד'). ועיין בחיי אדם (כלל סו אות ב') שהוסיף, שאוכלים וכתבי הקודש יש מצוה להתעסק בהם, בכתבי הקודש כדי ללמוד בהם, ובאוכלים כדי להתענג בהם, ולכן לא גזרו עליהם אפילו בטלטול שלא לצורך, וגם כשעומדים לסחורה. וכן כתב בחידושי החתם סופר (שבת מג: ד"ה ולבאורה), וכתב עוד (בהגהותיו לשלחן ערוך סימן שיא סעיף ב') לבאר, דלענין דוד המלך היה הדבר לצורך טלטול מרשות לרשות, ולא לענין טלטול מוקצה, ועיקר ההיתר היה על ידי הנחת תינוק, שעל ידי כך יהיה המת כמיטה לתינוק, ופטור מן התורה אף על המת, וכבר כדי נסבה (א). אמנם בפסקי ריא"ז (שבת פרק יז הלכה א' אות ד') כתב, בימי נחמיה בן חכליה היה הדור פרוץ וכו', וכדי לגדור הדורות עשו סייג לתורה והחמירו להם שלא לטלטל כל דבר שאינו צריך לו, שמא יטלטלנו מרשות היחיד לרשות הרבים, והעמידו התקנה בענין זה ואסרו להם טלטול אבנים ועצים שאין בהן תורת כלי לגמרי, ואף על פי שהן צריכין לו, והוא הנקרא איסור מוקצה שהוקצה שלא לטלטלו. וכן נר שהדליקו באותה שבת וכו', ובהמשך דבריו שם מנה את סוגי המוקצה. ומבואר יוצא שסובר שהגזירה בימי נחמיה היתה על כל סוגי המוקצה, ולא רק על הכלים. ועיין בחידושי החתם סופר (ביצה יב. ד"ה ליפלגו, ובמהדורה תניא ב. ד"ה הן) שכתב גם כן שאיסור טלטול מוקצה אף באבנים התחדש בימי נחמיה. והנה הערוך השלחן (סימן שח סעיף ג') העיר, שאם מתחלה בימי נחמיה גזרו על הכלים, איך חזרו והתירו, והא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמניין, ולא מסתבר שהאחרונים היו גדולים מהראשונים, וגם לא מסתבר שבימי נחמיה עצמו התירו וחזרו והתירו, ועוד הא בימי נחמיה היו חגי זכריה ומלאכי ועזרא הסופר, וכשהם אסרו מי יעזר אחריהם להתיר מה שאסרו, ועוד מי הכריחם להתיר. וע"ש. ובאמת שהתוספות (בבא קמא צד: ד"ה

ולחלץ (סעיף יד) בביאור דין כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר, יבואר עוד, שלדעת כמה מרבתינו הראשונים, גזירת איסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר שהיא משום גזירת כלים שהיתה בימי נחמיה בן חכליה, אינה בכלל הגזירה על שאר סוגי המוקצה האסורים, אלא היא גזירה מיוחדת העומדת בפני עצמה, שגזרו על הכלים, ומחמת כן דיני כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר אינם כדיני שאר סוגי המוקצה, והתירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או לצורך מקומו, וכלי שמלאכתו להיתר אף מחמה לצל. ולעומתם דעת כמה מרבתינו הראשונים שכלי שמלאכתו לאיסור הוא בכלל שאר סוגי המוקצה.

• שער הציון •

(7) ועיין עוד צמח שכתבנו צהרם הנ"ל, דאין צ"ע דין יכול לטלטל דברי צ"ע דין מצירו וכו', נספר דברי ירמיהו (פרק כה מהלכות שבת הלכה א') ד"ה ונראה מזה) ונחידושי החתם סופר (שבת קכג: ד"ה צ"מ, וקמ"ז: ד"ה לא אמרו) ונספר צרכת אברהם (שבת קכג: ד"ה ולפי) ונספר אגן שלמה (שבת מו. ד"ה שלח) ונספר שערי מורה (סימן שי סק"ג) ונספר אשי ישראל (שבת שס).

• בירור הלכה •

בימי כתבו בשם רבינו תם, שנחמיה תיקן דוקא לדורו ולא לדורות הבאים. וכן הובאו דברי רבינו תם בתשובות מיימוניות לסדר משפטים (סימן כ'). ובספר יראים השלם (סימן קסט) כתב, דהא דקתני התירו וחזרו והתירו, לא שהיה צריך היתר, אך הנהיגו מעצמם איסור התקנה הראשונה, והתירו פירוש העבירו המנהג. ועיין עוד בבעל המאור (בבא קמא פרק ט', דף לג ע"ב). ולפי זה אתי שפיר, דיש לומר

דשפיר היו יכולים בדורות הבאים לשנות את התקנה או לבטלה לפי צורך הענין. ועיין בחידושי הריטב"א (שבת קכג:) שכתב, שבימי נחמיה עשו גדר וסייג ותקנה לדורות עד שיעמוד בית דין ויתיר, דאילו היתה תקנה מוחלטת לא היו אחרונים רשאים להתיר, שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו וכו'. והערוך השלחן (שם סעיפים ג—ה) כתב ליישב, על פי מה שכתב הרמב"ם (ריש פרק בא מהלכות שבת), שמה שנאמר בתורה "תשבות" היינו אפילו מדברים שאינם מלאכה, שחייב לשבות מהם, ויש לומר שבשעת מתן תורה צוה לנו משה רבינו על כל שבתי שבת על פי ה', והתורה כללה בלשון "תשבות" את כל השבתיים, שבלי איסורי שבות דרבנן אין כאן שביתה כלל, ולפי זה יש לומר שאף איסורי מוקצה היו מאז מתן תורה, והיה דינם אז כמו בזמן נחמיה שהתירו טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או מקומו, והתירו כלי שמלאכתו להיתר אפילו מחמה לצל, וכמו בזמנינו, אך בימי נחמיה שהיו פרוצים בחילול שבת עמדו נחמיה וחגי זכריה ומלאכי ועזרא הסופר ואנשי כנסת הגדולה, וגזרו על דורם עוד חומרות, ולא היתה גזירתם קבועה לדורות, וכמו שכתבו התוספות (בבא קמא צד: ד"ה בימי) הנ"ל, ולכן אחר כך כשראו שהזוהר באיסורי שבת התירו וחזרו והתירו עד שנשאר הדבר כפי שהיה קודם לאותו זמן, ולפי זה כתב הערוך השלחן לבאר מפני מה הוצרך הרמב"ם (פרק כד מהלכות שבת הלכה יב—יג) לתת כמה טעמים לאיסור מוקצה בשבת, (עיין לחלץ בסמוך), והסביר בגדול תבונתו שאם אין איסור מוקצה במלה מנוחת השבת, והכל כלול במה שאמרה התורה "תשבות", וכמו שכתב הרמב"ם בריש פרק בא. עכ"ד. ועיין ביוצא בזה בחידושי הגר"י אייבשיץ הנד"מ על סוגיות הש"ס (ירושלים תשנ"ו, עמוד נא ד"ה והנה) **(7)**.

מעמי איסור מוקצה

ג. כתב רבינו הרמב"ם (בפרק כד מהלכות שבת הלכה יב—יג): "אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו, ומה אם הזהירו נביאים וציוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול, ולא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר (ישעיה פרק נח פסוק יג) "ודבר דבר", קל וחומר שלא יהיה לטלטל בשבת כלטלטל בחול, כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו, ויבקש דבר שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה (דברים פרק ה' פסוק יד) "למען ינוח". ועוד, כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור, אפשר שיתעסק בהן מעט ויבוא לידי מלאכה. ועוד, מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנויות אלא בטלין כל ימיהן, כגון המיילין ויושבי קרנות, שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבייתה הניכרת, לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה השווה בכל אדם, ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם". עכ"ל.

ומבואר יוצא מדברי הרמב"ם שישנם שלשה טעמים לאיסור מוקצה, האחד, כדי שלא יבואו מחמת טלטול המוקצה לעשות את השבת בחול, והרי זה דומה למה שאמרו חכמים (במסכת שבת דף ק"ג. ודף ק"נ). "שלא יהא הילוכך ודיבורך של שבת כהילוכך ודיבורך של חול". והשני, שאם יטלטל כלים שמלאכתם לאיסור יש לחוש שמחמת שיתעסק בהם יבוא לידי מלאכה. והשלישי, שתהיה שבייתה השבת ניכרת לכל אדם, ואף לאותם שבלאו הכי שובתים ממלאכה גם בשאר ימים.

והנה לפי טעמו השלישי של הרמב"ם, נראה שכל ששובת שבייתה הניכרת, דהיינו שאינו מטלטל דברים האסורים משום מוקצה, מקיים מצות שבייתה בשבת. אבל לפי שני הטעמים הראשונים נראה שאם אינו מטלטל דברים האסורים משום מוקצה אין כאן קיום מצוה, אלא רק מניעת איסור, שאסרו לטלטל המוקצה כדי שלא יבוא לידי איסור.

ובמה מרבתינו הראשונים כתבו לבאר הטעם שאסרו חכמים לטלטל מוקצה בשבת, על פי מה שאמרו (במסכת שבת דף קכ"ד): "אטו לטלטל לאו צורך הוצאה הוא", והיינו שאסרו חכמים לטלטל מוקצה בשבת כדי שלא יבוא לידי איסור הוצאה מרשות לרשות, שהוא איסור מן התורה. ונתנו רבותינו הראשונים עוד טעמים לאיסור לטלטל מוקצה בשבת ב].

- בירור הלכה -

ב] הנה הסמ"ג (סוף לאוין סה דף כב ע"ד) איסור מוקצה. וכן הובאו מקצת מדברי הרמב"ם העתיק את לשון הרמב"ם לענין מעמי בטור (ריש סימן שא). (ועיין בב"ח שם). וכן

• שער הציון •

(ה) וכן כתבו המוספות (צ"ה יב. ד"ה ה"ג) ללא נאסר בשום דבר טלטול, אפילו צנלי שמלאכתו לאיסור וגם אינו צורך יום טוב כלל, אלא גזירה שמא יוציא, וכדליתא צהדיא בשנת (קכד:). וכן כתבו הרוקח (סימן קלט) והרא"ש (הלכות יום טוב סימן משעו וסימן משקט) והאור זרוע חלק ב' (סימן שלח) והריטב"א (שנת קכד: וע"ע צריטב"א שנת קטז: ד"ה וחתמהיני) והמאירי (שנת ר"ש פרק יז, ונפתחה לעירוצין) והרי"א (שנת פרק יז הלכה א' אות ד'). ועיין עוד ציראס (מנזה עד) ונמשותא היראס שהוצאה צראצ"ה (סימן שאל). [ומכל מקום כתב צספר הרוקח שם, על מה שאמרו שאין שומעין את המדבריות, ואסורות צנלטול, (עיין צ"ה מ.), דאינו מתורת הוצאה אלא משום שמחוסר צידה. וכן כתב ציראס השלם (סימן רעד) ה"ל].

• בירור הלכה •

העתיקו לשון הרמב"ם המהר"י אבוהב והלבוש והעולת שבת ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (ריש סימן שח). ועיין עוד בספר הנזיר (הלכות שבת). אולם הראב"ד (בהשגותיו על הרמב"ם שם) כתב על דברי הרמב"ם, עוד אמרו (שבת קכד:) אטו מלטול לאו צורך הוצאה הוא, ועוד אמרו (שבת קכג:) שבימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו, שאמרו שלשה כלים ניטלים על השלחן, נמצא שמפני איסור מלאכת הוצאה אסרו הטלטול והוא גדר להוצאה. וכן כתב בהנהגות הרמ"ך על הרמב"ם שם, לתמוה על הרמב"ם, שהרי בגמרא אמרו שאיסור מלטול הוא משום הוצאה. והנה בגמרא (שבת קכד:) פירש רש"י מה שאמרו אטו מלטול לאו צורך הוצאה הוא, בתמיה, הילכך אי מולולת במלטול מולולת בהוצאה. ובביצה (לו. ד"ה אטו) כתב רש"י, דתחלת הוצאה על ידי מלטול היא, וכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה, והאי דלא גזרו על מלטול כלים ואוכלים מפני שלא יוכלו לעמוד בהן לבטל עונג שבת ושמחת יום טוב. וכן כתב עוד רש"י (ביצה יב. ד"ה ליפלגו), דאי אין אסור הוצאה אין אסור מלטול, שלא נאסר מלטול אלא משום הוצאה, ומה שלא גזרו על כל מלטולים אפילו על אוכלים וכלים משום דאין גזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה. ובספר יראים (סימן קב, וביראים השלם סימן רעד) כתב, אי מוקצה מחמת מיאוס למאן דאסר מתוך שמאוס בעיניו יוציאנו לחוץ, ואי דבר שאין תורת כלי עליו מתוך שאין בו צורך שבת שוכח שבת ומוציאו, ואי מוקצה מחמת איסור מתוך שמלטול דבר שמלאכתו ניכרת שוכח שבת ומוציאו. וכן כתבו כמה מרבותינו הראשונים, שטעם איסור מלטול מוקצה הוא משום הוצאה (ה).

ובעצם מה שהעירו הראשונים על דברי הרמב"ם, שנתן טעמים אחרים לאיסור מוקצה, עיין במגיד משנה (שם) שכתב, שהרמב"ם לא הזכיר הטעם שהוא גזירה משום הוצאה, מפני שאמנם בתחלה נאסר הטלטול מפני גדר ההוצאה בימי נחמיה בן חכליה, שלא היו נוהגים בהוצאה, אולם אחר כך התיירו מקצת כלים, כמוזכר בגמרא (שבת קכג:), ונאסרו השאר מפני הטעמים שכתב הרמב"ם, ומה שאמרו בגמרא מלטול לאו צורך הוצאה הוא, רצו לומר כי הסיבה הראשונה לאיסור הטלטול היתה מפני גדר ההוצאה, ואף על פי שבטל טעם זה לא בטלה הגזירה. וכתב עוד המגיד משנה שאפשר שהרמב"ם רצה להביא טעמים אחרים שחידש הוא, ואין כוונתו לומר שאין טעם אחר, ושה נראה יותר. ועיין במאירי (שבת קלא:) שכתב, איסור מלטול אינו מן התורה אלא מדברי סופרים, שלא יהא מלטולו של השבת כמלטולו של חול, שמה יבוא לתקן ולהגביה מפינה לפינה או מבית לבית "ויבוא לידי הוצאה", וכן באם יטלטל כלים שמלאכתן לאיסור יבוא להתעסק בהם

• בירור הלכה •

• שער הציון •

וכו'. ומבואר יוצא שאמנם נוקט כפירושי הרמב"ם, אולם בתוך דבריו מבאר במעט הראשון דאין הכי נמי הוא משום הוצאה. וכן כתב הב"ח (ריש סימן שח) מדנפשיה, שגם הרמב"ם מודה שאיסור מוקצה הוא משום גדר לאיסור הוצאה, אלא שרצה הרמב"ם לבאר

(1) וכן כתבו לנצל צספר דנרי ירמיהו (פרק כה מהלכות שבת הלכה א' אות ז') וצספר נר למאור (סימן יד אות ז'). ועיין עוד צקללות יעקב (צ"ח סימן ד') וצספר צני ליון (ריש סימן שח צד"ה וללאורה).

מפני מה הסמך בהיבדור דיני מוקצה לדיני הילוך חול ודיבור חול בשבת. ועיין בספר הבתים (שערי הקידוש והשביחה שער רביעי אות א') שכתב, שמצות השביחה כוללת לשבות ממקצת דברים אף על פי שאין בהם מלאכה, כדי שתהא שביחת השבת ניכרת, כיצד, לא יהא דיבורו בשבת כדיבורו של חול, ולא הילוכו בשבת כהילוכו של חול, וכן לא יטלטל קצת דברים, אף על פי שהטלטול נאסר משום סרך מלאכה כדי שלא יבוא להוציא, מכל מקום עיקר איסור דברים אלו כדי שתהא שביחתה הניכרת, ושכן כתב הרמב"ם, והעתיק כל לשון הרמב"ם לענין מעמי איסור מוקצה. ומבואר יוצא גם כן דסבירא ליה דמודה הרמב"ם למעט משום שלא יבוא להוציא, אלא דסבירא ליה שאין זה עיקר המעט.

ונראה שמה שכתב בספר הבתים בתחלת דבריו שמצות השביחה כוללת לשבות ממקצת דברים אף על פי שאין בהם מלאכה, הוא לפי מה שכתב הרמב"ם (פרק כד מהלכות שבת הלכה א') שיש דברים שהם אסורים בשבת אף על פי שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה, ומפני מה נאסרו משום שנאמר אם תשיב משבת רגלך וכו'. ולפי זה יש ליישב מה שהרמב"ם כתב כל דיני מוקצה בפרק כה ובפרק כו מהלכות שבת, ואילו את מעמי מוקצה כתב בסוף פרק כד, שהוא הפרק העוסק בדיני ממצוא חפץ ודבר דבר, ולבאורה היה לו להרמב"ם לכתוב מעמי איסור מוקצה בתחלת פרק כה, קודם שיבאר הלכות מוקצה, ולפי האמור יש לומר שלדעת הרמב"ם עיקר ושורש איסור טלטול מוקצה בשבת הוא כדי שתהיה שביחת השבת ניכרת ולא תהיה כיום חול, וסבירא ליה דאף טלטול מוקצה הוא חלק מדיני ממצוא חפץ ודבר דבר, ולכן הביא הטעמים בסוף אותו פרק שבו הביא דיני ממצוא חפץ ודבר דבר. ועיין עוד בזה להלן בסמוך, שיש נפקא מינה לדינא בזה. ודו"ק.

ומה שכתב בספר הבתים הנ"ל, שהטלטול נאסר משום סרך מלאכה כדי שלא יבוא להוציא, עיין במעשה רוקח על הרמב"ם (שם) שכתב, שהרמב"ם כלל המעט דהוצאה במעט שהוא מפני שיש לחוש שמא יבוא לידי מלאכה. וכן כתב המגדל עוז על הרמב"ם שם, שהמעט משום הוצאה מבואר במה שכתב הרמב"ם שאפשר שיתעסק בהם ויבוא לידי מלאכה (1). (ויש לומר שאף בספר הבתים נתכוין לזה. וכן נראה מדברי הגר"ז סעיף א'). ובשו"ת בנין שלמה חלק א' (סימן יט בד"ה והכוונה) כתב, שהרמב"ם שכתב בתוך דבריו שאם יטלטל המוקצה בטל המעט שנאמר בתורה למען ינות, כוונתו בזה לתת מעט גם לאיסור מלאכת הוצאה, שאסרה תורה אף שהיא מלאכה גרועה, משום שאם יוציא בטל המעט שנאמר למען ינות, ולפי זה כתב ליישב השגת הראב"ד על הרמב"ם. ובספר דברי ירמיהו (פרק כה מהלכות שבת הלכה ב', ובכתובות ז' דף מד ע"א) כתב, שמלשון הראב"ד בהשגות, שכתב "עוד אמרו" אמו טלטול לאו צורך הוצאה הוא וכו', משמע שאינו

• בירור הלכה •

חולק על טעמי הרמב"ם, אלא בא להוסיף עוד טעם. (וע"ש עוד מה שכתב בביאור הטעמים שכתבו הרמב"ם והראב"ד). וכן כתב בספר דברות משה (שבת סימן לג ענף ב' ד"ה ואולי זהו), שהראב"ד אינו חולק על טעמי הרמב"ם, אלא שהוקשה לו להראב"ד מפני מה השמיט הרמב"ם טעם הדווצאה והזכיר רק הטעמים האחרים. וכן כתב בספר אור יעקב (פסחים סימן כד ד"ה ובעיקר). והנה הראב"ד עצמו בהשגותיו על בעל המאור (ריש ביצה) כתב, שטעם גזירת חכמים בכלי שמלאכתו לאיסור אינו משום מוקצה אלא משום דמחזי דרוצה לעשות בו מלאכתו. וטעם זה דומה במקצת לטעם שהזכיר הרמב"ם הנ"ל, שתהא שביתת השבת שביתה הניכרת, אלא שטעמו של הרמב"ם הוא על צד החיוב, דבעינן שתהיה שביתה הניכרת, וטעמו של הראב"ד הוא על צד השלילה, שנראה כרוצה שלא לשבות. ולכאורה מדברי הראב"ד הללו מתבאר, דלענין כלי שמלאכתו לאיסור אין הטעם משום הוצאה, אלא משום שנראה כרוצה לעשות מלאכתו, אולם מלשוננו בהשגותיו על הרמב"ם הנ"ל מתבאר, שאף לענין כלי שמלאכתו לאיסור כשגזרו עליו בזמן נחמיה היה הטעם משום הוצאה. ולפי זה בעל כרחנו לומר שהראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם לא בא לסתור טעמיו של הרמב"ם, אלא בא להוסיף עליהם. ודו"ק.

ועיין בפני יהושע (שבת מר. ד"ה נמצא) שכתב, דהטעם שהוא משום הוצאה אינו שייך אלא בעצים ואבנים, ולא בכלי שמלאכתו לאיסור, והרמב"ם הוצרך לתת טעמים אחרים משום כלי שמלאכתו לאיסור. וועיין עוד כיוצא בזה בספר דברי ירמיהו (פרק כה הלכה א' אות ב') ובספר גלינוי הש"ס (שבת קכד: ד"ה וטלמול). ודו"ק. ויש לסייע לביאור זה

ממה שכתב הראב"ד בהשגותיו על בעל המאור (ריש ביצה) הנ"ל, שטעם גזירת חכמים בכלי שמלאכתו לאיסור אינו משום מוקצה אלא משום דמחזי דרוצה לעשות בו מלאכתו. אולם בחידושי הר"ן הישנות (שבת קכב: ד"ה אלא) כתב, שמה שאמרו שטלמול המוקצה אסור משום הוצאה, היינו לענין כלי שמלאכתו לאיסור, דלאו משום מוקצה נגזרו בהם, אלא טלמול הוא שאסרו בשבת בדברים שאין תשמישן רגיל, ומשום הוצאה הוא שגזרו בהם. וכן כתב הריטב"א הנד"מ (שבת קכד: ד"ה ולענין הלכה) דכלים שמלאכתם לאיסור לא מידי מוקצה נגזרו בהם לאיסור אלא טלמול הוא שאסרו גזירה משום הוצאה. ונמכל מקום הריטב"א שם (דף קכד ריש ע"ב, ודף קטז: ד"ה ואתמהינן) כתב, שבכל טלמול אסרו משום הוצאה. וכן משמע בחידושי הר"ן הנ"ל. ויש לומר שכונתם שמחמת טעם הדווצאה אין לחלק בין כלי שמלאכתו לאיסור לבין שאר מוקצה. ועיין בחידושי הרד"ך (ביצה לה: ולו. ונדפסו בתוך חידושי רבינו נחמן בן הרמב"ן) שכתב, שמה שאמרו בגמרא אטו טלמול לאו צורך הוצאה הוא, היינו לענין טלמול פירות באופן האסור, ומבואר יוצא דלאו היינו לענין טלמול מוקצה. אולם נראה שהראשונים הנ"ל שלא רצו לומר כן, הוא משום שבגמרא שם אמרו כן גם לענין טלמול בקעת, והתם בודאי היינו לענין מוקצה. ובגמרא הפנים על הירושלמי (שבת פרק יז הלכה א' דף פב ע"א ד"ה כיון) כתב, שהרמב"ם לא רצה לכתוב הטעם משום הוצאה, משום שמלשון הפסוקים בנחמיה שמבואר בהם שגזרו על המוקצה, משמע שהגזירה בימיו לא היתה משום הוצאה, אלא משום שהיו מולולים בכבוד שבת. ועיין לעיל (סק"א) בענין מאימתי גזרו על המוקצה, בשם הערוך השלחן (סימן שח

• בירור הלכה •

סעיף ג—ה) מה שכתב לבאר בדברי הרמב"ם. ועיין בספר ההשלמה (שבת קכג): שכתב לבאר הטעם שאסרו מלטול כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל, דכיון שמלאכתו לאיסור אינו עשוי בסתמא להשתמש בו בשבת, ואם מטלטל מחמה לצל כמטלטל משבת לחול הוא, ושמחמת כן מודה רבי שמעון לאסור בזה. וכן כתב טעם זה בספר המאורות (שבת קכד). דהיינו משום דהוי כמטלטל משבת לחול. וכן כתב המאירי (שם), ושאל רבי שמעון מודה בזה מפני שאין כאן צורך שבת כלל. ועיין בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' (סוף סימן לג) שתמה על טעם זה, דהא אפשר שיצטרך לאותו כלי לשימוש המותר, ומחמת כן כתב שטעם זה אינו אלא בצירוף הטעמים האחרים. ועיין בשו"ת עמק הלכה הלוי (סימן צד) שכתב, שהרמב"ם כתב הטעם שהוא כדי שלא יהיה השבת כיום חול, משום מלטול מוקצה מחמת גופו, שטעם זה שייך בו. וכן כתב בספר דברות משה חלק ב' (סימן לג ענף ב' אות ב'). ועיין עוד בשו"ת אז נדברו חלק ט' (סימן כ' בד"ה ונראה שהרמב"ם). ועיין בדברי החיי אדם (כלל סו אות א') שזיבאו להלן (סוף סק"ג) בענין אם יש מוקצה האסור מן התורה, שנתן טעם נוסף לאיסור מלטול מוקצה, משום שהסמיכותו על הפסוק והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. וע"ש בשם האחרונים אם אכן יש לומר שאיסור מלטול מוקצה הסמיכותו על פסוק זה, או שאינו אלא לענין אכילה.

ובשו"ת הרשב"א חלק א' (סימן רמה) כתב, שאין לדמות כל השבותים והגזירות זה לזה, ואין למדים מזו לזו, ובתוך דבריו כתב, ועוד הגע עצמך מלטול בשבת משום הוצאה, ואם כן ביום טוב יהא מותר למאן דאמר אין עירוב והוצאה ליום טוב, ואף בשבת נתיר בעיר

שהיא מעורבת כולה, ולזקן וחולה שאינם יכולים לצאת ברגליהם, ומי שהולך בספינה או שהוא חבוש בבית האסורים וכו'. וע"ש. ומבואר יוצא דאף שנתנו טעם לאיסור מוקצה משום הוצאה, מכל מקום שפיר אסרו מוקצה אף במקום שאין שייכת בו הגזירה שמא יוציא, וכגון ביום טוב, או במקום שאין בו איסור הוצאה. ולפי זה יש לומר שמחמת כן הוצרך הרמב"ם להביא טעמים אחרים לאיסור מוקצה. וכן כתב הפרי מגדים (משבצות זהב בהקדמה לסימן שח, ובפתיחה להלכות יום טוב חלק ב' פרק א' אות א') שמה שהוצרך הרמב"ם לטעמים אחרים, ולא כתב דהיינו גזירה משום הוצאה, הוא כדי לבאר מפני מה אסרו מלטול מוקצה אף ביום טוב, שהותרה בו הוצאה אפילו שלא לצורך כלל, וכתב שהרמב"ם לשיטתו (פרק א' מהלכות יום טוב הלכה ד') שהוצאה הותרה ביום טוב אף שלא לצורך אכילה. וכן כתב בספר סדר משנה על הרמב"ם (פרק כד מהלכות שבת הלכה יב), דבעינן לטעמים שכתב הרמב"ם לענין יום טוב, דלית ביה איסור הוצאה, וכתב לבאר מה שאמרו בגמרא אטו מלטול לאו צורך הוצאה הוא, דהיינו אליבא דבית שמאי, דסבירא להו שהוצאה ביום טוב שלא לצורך אכילה אסורה מן התורה, ושמחמת כן כתב הרמב"ם טעמים אחרים לאיסור מוקצה, מאחר שבאמת לענין הלכה אין איסור המלטול משום איסור הוצאה. ועיין ביראים השלם (סימן דש דף קע ע"ב) שכתב, דלא החמירו ביום טוב אלא לגבי מוקצה שהוא מטעם הוצאה, כדאמרינן בשבת (קכד:) אטו מוקצה לאו מטעם הוצאה, בתמיה, והכי פירושו, יום טוב דקיל לענין הוצאה, שאין לך מלאכה נוהגת מורגלת ומצויה ביום טוב כהוצאה, הילכך הוצרכו להחמיר לענין ההוצאה באיסורים התלויים

■ שער הציון ■

(1) וכן כתבו המרכזת המשנה (פרק כד מהלכות שבת הלכה יב. וע"ע צפרק א' מהלכות יוס טוז הלכה ד') וצטו"ת מהר"י הכהן (חלק אורח חיים סימן טז ד"ה והפרי מגדים. וע"ע שם צד"ה ולפי"ז) וצספר דברי ירמיהו (פרק כה מהלכות שבת הלכה א' אות ז', וצ"ה פרק א' הלכה כ' אות ז') וצספר בני ליון (ריש סימן שם צד"ה ולכאורה) וצספר נתיבות חיים (סימן טז ד"ה ונראה ל'). ועיין עוד צמרמה הפנים על הירושלמי (שבת פרק יז הלכה א' דף פז ע"א ד"ה כיון) וצטו"ת צשמים ראש וצכסא דהרסנא (סימן מה צד"ה אצל לדידי) וצספר ידיו של משה (סימן שם ד"ה צ"ז והרצ"ד) וצזכורי יעקב (סימן תרלח סק"י) וצספר שושן עדות (עדיות פרק ד' משנה א' ד"ה ואעידה) וצמידושי רבינו אליהו גוטמאכר (צ"ה ז). וצטו"ת צית שערים (חלק אורח חיים סימן רעז) וצדברי שאל עדות ציהוסף (הלכות שבת סימן שם ס"א) וצתפארת ישראל (צחקדמה למסכת שבת פרק ג' ד"ה לשון) וצטו"ת אמרי צינה (דיני יוס טוז סימן יז ד"ה וקצת) וצספר יד יוסף (סימן שם רציד הזה צק"א) וצספר מילי דמרדכי (פרק כד מהלכות שבת) וצדעת תורה למהרש"ם (סימן שם ס"א) וצספר אשי ישראל (שבת קכד: ד"ה אטו) וצספר אמת ליעקב להגר"י קמיינקי (מועד דף עד ע"ז ד"ה וכיון) וצספר צרכת שמעון (שבת סימן יג ד"ה ואלס) וצטו"ת אז נדצרו חלק ט' (סימן כ' צד"ה והפמ"ג).

■ בירור הלכה ■

בהוצאה שלא יבוא להוצאת איסור, ומה היא הוצאת איסור, הוצאה שלא לצורך אוכל נפש ושלא לצורך מצוה. וע"ש. ומבואר יוצא מדבריו גם כן שבאמת לא הוצרכו למעם דמלטול מוקצה משום הוצאה אלא אם תמצא לומר דלא הותרה הוצאה שלא לצורך אוכל נפש ושלא לצורך מצוה, ואין הכי נמי דאם תמצא לומר דשרי הוצאה ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש או לצורך מצוה, לא מהני הטעם דהוצאה לאיסור את המלטול ביום טוב. וכן כתב הישועות יעקב (סימן שח סוף סק"א), שטעם דהוצאה אינו שייך לענין יום טוב באופנים שנאסר מלטול גם לצורך גופו, שהרי הוצאה כזאת מותרת ביום טוב, ושמוחמת כן נקט הרמב"ם טעמים חדשים לאיסור מוקצה. וכן כתבו עוד אחרונים בבאיור דברי הרמב"ם, שכוונתו לבאר איסור מוקצה אף ביום טוב דלית ביה איסור הוצאה (1). ובשו"ת חתן סופר חלק א' (סימן מזו) כתב, שהרמב"ם כתב באחד מטעמי איסור המוקצה שהוא משום דבעינן שתהיה שביתה הניכרת, משום שרצה לבאר מה שאמרו בביצה (ב:) שהחמירו במוקצה ביום טוב כיון דקיל ואתי לזולולי ביה, והיינו דביום טוב צריך יותר שיהיה היכר לשביתה. (ועיין כיוצא בזה בשו"ת שואל ומשיב רביעאה חלק ב' סימן קעד).

ועל מה שכתב הרמב"ם שאם ילטל המוקצה יהיה בטל הטעם "שנאמר בתורה למען ינוח", עיין בסמ"ג (סוף לאוין סה דף כב ע"ד) שהעתיק לשון הרמב"ם, וכתב, "וביטל מצוה

שנאמר בתורה וביום השביעי תשבות". ובספר קובץ שיעורים (קונטרס דברי סופרים סימן א' אות יז) כתב, שאין כוונת הרמב"ם לומר שבטלטול מוקצה עובר על העשה של למען ינוח, כיון שלא נאמר עשה זה אלא לענין מלאכות גמורות האסורות מן התורה, אלא כוונתו שאף שאינו עובר על איסור תורה כשאינו שובת מכל מקום בטל מעם ורצון התורה שישבות. וכתב עוד לפרש על פי דברי הרמב"ם בפירושו לתורה (ויקרא כג כד) שמבואר יוצא מדבריו שבאופן שעושה שבתו כחול לענין מקח וממכר איכא איסורא דאורייתא דכתיב שבתון. (והבאתי דברי הרמב"ם בשו"ת אוצרות

• בירור הלכה •

יוסף חלק ב' סימן ד'. וע"ש מה שהבאתי עוד בשם הריטב"א בראש השנה לב"ז. אולם בהעמק שאלה (שאלתא קסו) כתב, שאין לומר שהרמב"ם סבירא ליה כהרמב"ן, שהרי לשון הרמב"ם "ובטל הטעם", ולא כתב "ועובר על העשה". ולפי זה אפשר לומר בדעת הסמ"ג הנ"ל שאף שהעתיק כל דברי הרמב"ם, מכל מקום לענין זה שינה הלשון וכתב, "ובטל מצוה שנאמר בתורה וביום השביעי תשבות", ואין הכי נמי דסבירא ליה כהרמב"ן, שבאופן שעושה שבתו כחול עובר על איסורא דאורייתא. ועיין עוד בענין אם שייך איסור למען ינוח בטלמול מוקצה, בשו"ת שואל ומשיב תנינא (חלק ב' סימן ט' בד"ה ודרך אנב). ועיין עוד להלן (סק"ג) בדברי הראשונים והאחרונים, שיש שלמדו איסור אכילת מוקצה מהפסוק והבינו את אשר יביאו, ויש מהראשונים והאחרונים שמבואר יוצא מדבריהם שאף איסור טלמול מוקצה הסמיכוהו על פסוק זה.

וכתב הפרי מגדים (משבצות זהב בהקדמה לס' סימן שח) דנפקא מינה בין הטעמים בזה, שלפי הטעם שכתב הרמב"ם דהוי דומיא דמה שאמרו שלא יהא הילוכך ודיבורך של שבת כהילוכך ודיבורך של חול, יש לומר שבמקום מצוה יהיה מותר טלמול המוקצה, שהרי לענין ממצוא חפצך דרשו (שבת קג.) חפצין אסורים חפצי שמים מותרים, מה שאין כן לפי הטעמים האחרים, ומכל מקום כתב שלדינא מצינו בשלחן ערוך (סימן תקפו) שאסרו את הטלמול לצורך מצוה, כגון לצורך תקיעת שופר. וע"ש. והנה להלן (סעיף כו, בענין דברים שהתירו בהם חכמים טלמול מוקצה), נביא בס"ד שרבותינו הפוסקים הראשונים והאחרונים נחלקו בענין טלמול מוקצה על מנת לקיים מצוה, ושיש שכתבו לחלק בין כשהמצוה

מתקיימת מגוף המוקצה על ידי טלמול, לבין כשהמוקצה אינו אלא מביא לירי כך שיוכל לקיים המצוה. ועיין במקור חיים לבעל החות יאיר (סימן שח ס"ד) שכתב, דנפקא מינה בין הטעמים לענין תכשיטים שאסרו חכמים ללובשם אפילו בבית, מפני החשש שמא תצא בהם לרשות הרבים, (עיין בשלחן ערוך סימן שג סעיף יח, ובמה שכתבתי בס"ד באורך בשו"ת אוצרות יוסף חלק יט סימן ב'), מכל מקום לטלמול (בלא ללובשם) לפי מעמיו של הרמב"ם יש להקל בתוך הבית, שלא נאסר טלמול כלי שמלאכתו לאיסור אלא מפני שיש לחוש שמא יבוא לעשות בו מלאכה, ובתכשיטים אין שייך לומר כן, אבל לטעמו של הראב"ד, כיון שאסור ללובשם חשיבי ככלי שמלאכתו לאיסור, ויש לאסור אף לטלמול בתוך הבית. ומה שכתב המקור חיים שלא נאסר טלמול כלי שמלאכתו לאיסור אלא מפני שיש לחוש שמא יבוא לעשות בו מלאכה, עיין במרכבת המשנה (פרק כד מהלכות שבת הלכה יב) שכתב לבאר בדברי הרמב"ם שם, שנקט באחד הטעמים שאיסור טלמול מוקצה הוא שמא יבוא לירי עשיית מלאכה, דהיינו לענין כלי שמלאכתו לאיסור, שאיסור טלמול מחמה לצל הוא משום שמא יבוא לירי מלאכה. וכן כתב הפני יהושע (שבת מו. ד"ה נמצא), וביאר כן בדעת הרמב"ם הנ"ל. וכן כתבו במקור חיים לבעל החות יאיר (סימן שח ס"ד) ובקובץ על יד החוקה (פרק כו מהלכות שבת הלכה ז) ובשו"ת עמק הלכה (סימן צד) ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ד' (סימן כו אות ו') ובשו"ת או נדברו חלק ט' (סימן כ'). ולפי זה יש לומר שבאמת מה שהתירו טלמול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או לצורך מקומו, היינו משום שבזה אין חשש שיבוא לידי איסור מלאכה. וכן כתבו בספר